

ELS MAMÍFERS DE TORDERA

Pedro J. Cordero

Departament de Biologia Animal
(Vertebrats), Facultat de Biologia,
Universitat de Barcelona.
Secció de Ciències Naturals,
Museu Comarcal del Maresme.
Mataró.

Jacint Ventura

Departament de
Biologia Animal (Vertebrats),
Facultat de Biologia,
Universitat de Barcelona.

INTRODUCCIÓ

El paisatge del terme de Tordera, humit i mediterrani, està format per muntanyes boscoses d'alzinar i de sureda, amb àrees de pineda introduïda per l'home (part litoral del Montnegre i Roca-rossa, principalment) i per la plana fluvial, en la que predominen els conreus i els boscos de ribera i on es localitzen les basses.

En aquest estudi es pretén fer una introducció a les diverses espècies de mamífers del terme municipal, marcant èmfasi en tots aquells aspectes i espècies relacionats amb les zones humides de Tordera (basses, riberes del riu, canals, prats inundats, etc.). No es pretén un estudi exhaustiu, atès que calen més prospeccions sistematitzades per a completar la llista d'espècies més difícils de detectar, com per exemple les rates-pinyades i els micromamífers.

La descripció de les diverses espècies tractades aquí es troba en guies de camp accessibles en el mercat, com BLAS-ARITIO (1974), BRINK i BARRUEL (1971), CORBET i OVENDEN (1982). Recentment s'ha publicat una monografia sobre alguns ordres de mamífers de Catalunya (GOSÁLBEZ, 1987) i un altre estudi sobre la distribució de les espècies en el país, que forma part de la Història Natural dels Països Catalans del mateix i altres autors (GOSÁLBEZ et al. 1987). També són útils algunes claus d'identificació, d'accés i manipulació fàcils per a l'estudi en mà, com GÁLLEGO i LÓPEZ (1982) i GÁLLEGO i ALEMANY (1985).

ESPÈCIES

Ordre Insectívora

- Fam. Erinaceidae

ERIÇÓ FOSC O COMÚ (*Erinaceus europaeus*): Comú. És abundant a la plana fluvial i pels voltants de les basses. Hàbits nocturns. Durant el dia acostuma a repo-

sar en nius situats sota apilonaments de fulles, pedres o masses de vegetació molt densa. Per bé que hiverna des de novembre fins a febrer/març, en dies assolellats de desembre i gener pot estar actiu. Generalment des del capvespre fins a l'alba es desplaça del refugi a la recerca d'aliment. La seva dieta està composta principalment per invertebrats, però també pot consumir granotes, sargantanes, ocells, ratolins joves, vegetals com fruits i baies o, fins i tot, carronya. Pel març, quan inicien l'activitat, es veuen eriçons atropellats en camins i carreteres amb més freqüència que en qualsevol altra època de l'any. Aquestes observacions no són rares fins a mitjan novembre.

FOTO: Raul Calderón.

Fig. 1 Eriçó comú o fosc (*Erinaceus europaeus*).

- Fam. Soricidae

MUSARANYA MENUDA (*Suncus etruscus*): Segurament més escassa que la musaranya vulgar atès que, de manera general, presenta baixes densitats de població. Aquesta circumstància condiona que els individus mantinguin territoris més amplis. Habita en boscos i prats, generalment en apilonaments, murs o marges de pedra amb molsa i vegetació herbàcia abundant. Presenta activitat tant diürna com nocturna, amb períodes de permanència en el niu relativament curts, degut a les seves elevades necessitats energètiques. S'alimenta exclusivament d'artròpodes, en especial d'aranyes, coleòpters i larves de lepidòpters. És poc freqüent en egagròpiles. Ha estat detectada únicament en unes poques regurgitacions d'òliba i de mussol, a Ca l'Estany i a Can Torrent.

MUSARANYA MEDITERRÀNIA D'AIGUA (*Neomys anomalus*): Escassa. Presenta costums semiaquàtics. Generalment viu lligada a la presència de cursos d'aigua més o menys lents, encara que pot aparèixer allunyada de l'aigua, però sempre en llocs humits. Mostra una activitat màxima a la tarda i a l'alba. Neda amb moviments ràpids i es submergeix amb agilitat per buscar aliment que consisteix, fonamentalment, en larves d'insectes, crustacis, mol·luscs o, fins i tot, ous de peixos. En els desplaçaments terrestres captura, també, insectes, cucs i cargols. És presa poc freqüent de rapinyaires. La seva presència ha estat constatada a partir d'unes poques egagròpiles d'òliba.

MUSARANYA VULGAR O COMUNA (*Crocidura russula*): Comuna en prats i herbassars, vores del bosc, marges de pedra sobre camps de conreu, dintre de boscos amb matolls més o menys densos i a les basses. Presenta també un cert grau d'antropofília, i és possible de detectar-la pels voltants dels nuclis urbans, jardins, camps i garatges on acostuma a passar l'hivern. Presenta activitat diürna i nocturna durant tot l'any. És agressiva i voraç, i s'alimenta fonamentalment de petits invertebrats, com insectes, aranyes, cucs i cargols. És presa habitual de rapinyaires nocturns i diürns (aligot, xoriguer) pràcticament tot l'any, fins i tot durant les fortes nevades de 1985 i 1987.

Ordre Chiroptera

- Fam. Rhinolophidae

RATA-PINYADA GRAN DE FERRADURA (*Rhinolophus ferrum-equinum*): Per l'abril de 1982 va ser identificat un exemplar a l'interior d'una masia abandonada. Citat també a la localitat veïna de Malgrat (CAROL, SAMARRA i BALCELLS, 1983).

Altres espècies identificades pels mencionats autors a Malgrat i que per proximitat podrien aparèixer també a Tordera són:

RATA-PINYADA PETITA DE FERRADURA (*Rhinolophus hipposideros*).

RATA-PINYADA MEDITERRÀNIA DE FERRADURA (*Rhinolophus euryale*).

- Fam. Vespertilionidae

Dintre d'aquesta família, els autors anteriors han identificat, a les coves de Malgrat, les espècies:

RATA-PINYADA DE PEUS GRANS (*Myotis capaccinii*).

RATA-PINYADA ORELLUDA (*Myotis myotis*).

RATA-PINYADA DE SCHREIBER (*Miniopterus schreibersii*).

FOTO: Arxiu Secció Ciències Naturals.

Fig. 2 Rata-pinyada de schreiber (*Miniopterus schreibersii*).

A més, nosaltres hem trobat a Tordera:

RATA-PINYADA PIPISTRELLA (*Pipistrellus pipistrellus*): S'han identificat alguns exemplars en mà procedents de Tordera vila. Segurament aquesta és l'espècie més freqüent, a la qual corresponen la majoria d'observacions urbanes d'aquest grup de mamífers alats i nocturns.

Ordre Lagomorpha

- Fam. Leporidae

LLEBRE EUROPEA (*Lepus lepus*): Escassa o rara. Informació sobre la seva presència pels voltants de Ca l'Estany ens va ser subministrada, per primera vegada, per Martí Boada (una observació personal sense data). Posteriorment ha estat caçat algun exemplar per les rodalies de Ca l'Estany i estudiat en mà (p.e. el 8-XII-82). Segons caçadors veterans de la comarca del Maresme, fa unes quantes dècades aquesta espècie no era infreqüent, mentre que actualment falta o és una raresa en la majoria de localitats.

Fig. 3 Conill de bosc (*Oryctolagus cuniculus*).

CONILL DE BOSC (*Oryctolagus cuniculus*): Comú, encara que ja no és abundant. Arbredes, boscos esclerissats, camps de conreu, erms, vores pedregoses del riu o a les muntanyes. A diferència de la llebra, és estrictament herbívor. D'una alta activitat crepuscular, no falten, però, les observacions diürnes. Són freqüents els exemplars infectats per la mixomatosi, fet que demostra l'actual activitat d'aquesta malaltia que delma les poblacions de conill de bosc a tot el país. Pateix un forta pressió cinegètica.

FOTO: Martí Boada. Arxiu Escola de la Natura «Can Pons».

Fig. 4 Esquirol comú (*Sciurus vulgaris*).

Ordre Rodentia

• Fam. Sciuridae

ESQUIROL COMÚ (*Sciurus vulgaris*): Escàs, més comú en boscos assolellats de coníferes (pins), en zones amb fondalades i muntanyoses. Falta en les arbredes de la plana fluvial, on les rates de vegades mostren costums arborícoles. Presenta activitat diürna. Pot ser vist a qualsevol hora del dia, encara que els màxims d'activitat semblen estar centrats a l'alba i després del migdia. S'alimenta principalment de pinyons de diverses espècies de pins, encara que també d'avellanes i altres fruits secs. Molt perseguit pels caçadors.

• Fam. Gliridae

RATA SELLARDA (*Eliomys quercinus*): Escassa o rara. En tota l'extensió del Maresme és poc abundant, de manera que és difícil d'observar i n'existeixen poques cites de captura. Durant les prospeccions efectuades ha estat capturada, concretament, a Sant Pere de Riu. La rata sellarda habita tant sobre els arbres com a terra. En aquest darrer cas prefereix, generalment, zones pedregoses o rocoses o, fins i tot, marges de pedres dintre del bosc, amb abundant fullaraca i escassa vegetació herbàcia. La seva activitat és fonamentalment nocturna. Hiverna des de finals d'octubre/principis de novembre, fins aproximadament finals de març. El seu règim alimentari és omnívor, encara que prefereix especialment aliment d'origen animal (larves d'insectes, mol.luscs o fins i tot sargantanes i petits mamífers). L'alimentació vegetal consisteix, primordialment, en fruits, llavors i fulles.

• Fam. Muridae

RATOLÍ DE BOSC (*Apodemus sylvaticus*): Comú. Habita sobretot en els límits del bosc amb camps de conreu, en pinedes i als marges de pedra. Prefereix especialment zones amb certa cobertura vegetal, de manera que apareix rarament en camps descoberts i en l'interior d'habitats humans. És una espècie essencialment nocturna, amb un màxim d'activitat durant el capvespre i un altre a l'alba, aquest darrer una mica més important. Pot presentar, però, certa activitat diürna. El seu règim alimentari és omnívor, encara que la porció vegetal de la dieta (fruits, baies, pinyes, llavors, etc.) és generalment la més important. El ratolí de bosc és presa freqüent de rapinyaires nocturns i de la geneta.

RATA NEGRA O TRAGINERA (*Rattus rattus*): Comú en àrees rurals de tota la comarca. Generalment viu en llocs humanitzats, ocupant la part alta de les construccions, encara que també és freqüent trobar-la en plantacions de fruiters o fins i tot en ple bosc, on pot arribar a adquirir hàbits arborícoles. Presenta un màxim d'activitat nocturna, encara que pot ser vista, més rarament, també durant el dia. La rata negra és omnívora, s'alimenta generalment del que té a l'abast (matèria vegetal, preses animals, productes cultivats o fins i tot aliments emmagatzemats per l'home). En l'àrea d'estudi ha estat detectada, concretament a Ca l'Estany. Malgrat la proximitat de les basses, no té hàbits aquàtics.

RATA COMUNA (*Rattus norvegicus*): Molt abundant en tots els llocs d'influència humana (àrees urbanes, suburbanes, abocadors de deixalles, etc.). Per bé que

pot presentar hàbits diversos, el factor comú per a trobar l'espècie és sempre la presència de l'home. En el territori estudiat, és especialment abundant a les basses, vores del riu i canals de la zona. Presenta fonamentalment activitat nocturna, amb uns màxims al capvespre i a l'alba. No és estrany, però, observar-la també durant el dia. De vegades neda i es capbussa, pel que no ha de ser confosa amb la rata d'aigua. A diferència d'aquesta última, que és essencialment vegetariana, la rata comuna captura gran quantitat d'amfibis (granotes i gripaus), que durant el zel de març es concentren a les basses per a dipositar els ous a l'aigua. Restes de granotes i gripaus, mutilats i devorats parcialment, apareixen apilonats a l'entrada dels caus que aquesta rata excava a les basses. Aquesta espècie participa actualment en la depauperació de la fauna palustre local. Al marge d'aquesta classe d'aliment, la dieta de la rata comuna es veu complementada per components diversos, com ara vegetals silvestres, productes cultivats o emmagatzemats per l'home, invertebrats i fins i tot carronya o matèria orgànica en descomposició.

RATOLÍ CASOLÀ (*Mus domesticus*): Comú en àrees d'influència humana. Se'l pot trobar tant a l'interior d'habitats humans com assilvestrat, ocupant, en aquest darrer cas, marges de pedra o la vegetació herbàcia que envolta els camps de conreu. L'espècie és essencialment nocturna i centra el màxim d'activitat durant el crepuscle. També és possible observar una certa activitat diürna, encara que sempre és menys acusada. El règim alimentari és variable, segons el lloc on habita. Les seves formes de nodriment són omnívores, mentre que els assilvestrats s'alimenten principalment de llavors, fruits i petits invertebrats. Apareix amb freqüència en egagròpies d'òliba.

RATOLÍ MEDITERRANI (*Mus spretus*): Espècie una mica més petita que el ratolí domèstic, el ratolí mediterrani se'n diferencia pels seus hàbits estrictament salvatges. Es localitza preferentment en marges de pedra coberts de vegetació herbàcia i als voltants de camps de conreu. Té un ritme d'activitat semblant al del ratolí domèstic. La seva alimentació és fonamentalment herbívora (llavors, fruits, fulles, etc.), complementada amb matèria d'origen animal. És presa freqüent de rapinyaires nocturns.

• Fam. Arvicolidae

TALPÓ ROIG (*Clethrionomys glareolus*): Difícilment detectable. Habita en boscos amb sotabosc poc dens. Prefereix zones pedregoses o marges de pedra mitjanament coberts de vegetació, especialment en llocs ombrívols i humits. La seva activitat és essencialment nocturna, amb un màxim al capvespre i l'altre al final de la nit. No obstant això, durant el període de reproducció mostra una certa activitat diürna. Té una dieta composta primordialment per matèria vegetal (fulles, fruits, flors, molsa, llavors, etc.), encara que no defuig l'aliment d'origen animal, com ara mol.luscs, cucs i d'altres petits invertebrats. Ha estat escassament detectat en regurgitacions d'òliba.

RATA D'AIGUA (*Arvicola sapidus*): Espècie escassa i de costums estrictament aquàtics. Prefereix zones amb una abundant cobertura vegetal, amb marges tous,

fàcilment excavables i que presentin un fàcil accés a l'aigua. A Ca l'Estany, dintre de la zona estudiada, la rata d'aigua va ser més freqüent que en l'actualitat fins els anys 1979-1980, època en què s'observaren signes clars d'activitat i en què fins i tot s'hi varen arribar a recollir algunes restes (se'n conserva un crani al Museu Comarcal del Maresme. Mataró). Després del llarg període de sequera de 1981 i de les transformacions produïdes en el lloc, l'espècie ha patit una notable regressió, mentre que la rata comuna, que comparteix el mateix hàbitat, segueix sent abundant a les basses. A diferència d'aquesta última espècie, la rata d'aigua es presenta únicament vinculada a les basses, vores del riu i canals. La seva dieta està constituïda exclusivament per matèria vegetal, en especial per tiges verdes de plantes de ribera. Manté una activitat tant diürna com nocturna, amb els màxims situats al migdia, al capvespre i a l'alba. La presència d'aquesta espècie en egagròpiles és esporàdica.

TALPÓ COMÚ (*Microtus duodecimcostatus*): Comú en erms, vores del bosc i alguns camps de conreu. Aquesta espècie presenta un règim de vida cavadador, construint entramats de galeries subterrànies. Són característics els monticles de sorra que apareixen en erms i prats de pastura, fruit de l'evacuació cap a l'exterior dels materials resultants de l'activitat cavadadora. La seva presència queda determinada per l'existència de terrenys que permetin l'excavació, no essent adequades les zones excessivament pedregoses, ni les constituïdes per sòls de textura arenosa. Contra l'activitat fonamentalment durant el dia, en especial durant el migdia i les primeres hores de la tarda. Es nodreix principalment de matèria vegetal, en particular d'arrels, bulbs i tubercles. És presa freqüent de rapinyaires nocturns com l'òliba i el gamarús, de la geneta, la guilla i fins i tot de rapinyaires diürns com l'aligot.

- Fam. Capromyidae

COIPÚ (*Myocastor coypus*): Espècie originària d'Amèrica Central i del Sud. Ha estat introduïda a Europa en granges de cria per a aprofitar-ne la pell. És un rosegador de grans dimensions (al voltant dels 60 cm. de llargària de cap i cos, i entre els 7 i 9 kg. de pes) que presenta hàbits estrictament aquàtics. Se'l troba generalment en cursos d'aigua o en zones estancades, amb abundant vegetació herbàcia en els marges. La seva activitat és fonamentalment crepuscular, encara que pot ser actiu també durant el dia. S'alimenta fonamentalment de plantes aquàtiques i de la vegetació de ribera. Fa uns 15 anys varen escapar-se alguns exemplars d'una granja d'Hostalric dedicada a les pells. L'espècie va prosperar algunes temporades i es varen caçar alguns exemplars a Ca l'Estany i al riu Tordera (n'hi ha alguns dissecats en col·leccions particulars). Des de 1979 la seva presència a l'àrea d'estudi no ha estat detectada.

Ordre Carnívora

- Fam. Canidae

GUINEU COMUNA O GUILLA (*Vulpes vulpes*): Comú, no acostuma a visitar les basses. Freqüenta l'abocador de deixalles de Tordera on caça rates, molt abundants en el lloc, encara que també devora tota mena de restes animals abocades per l'home. Dels estòmacs estudiats, la majoria contenien derivats càrnics d'escorxadors

Fig. 5 Guineu comuna o Guilla (*Vulpes vulpes*).

i altres indústries alimentàries (orelles de porc, pells, vísceres, cansalada, embotits, fins i tot de vegades amb les etiquetes de llautó corresponents, trossos de pollastre, etc.), rates, talpons, algunes aus i, a la tardor, gran quantitat de raïm i figues. És més activa durant els crepuscles, i en el zel de gener i febrer no és difícil de detectar degut als seus freqüents lladrucs. Habita en àrees boscoses i agrestes, encara que durant els seus vagabundeigs diaris s'apropa a les masies, cunetes de carreteres, vores de camins i àrees suburbanes. Pateix una forta pressió cinegètica, fins i tot durant l'època de reproducció.

- Fam. Mustelidae

MOSTELA (*Mustela nivalis*): Comú, pràcticament es troba a tot arreu, encara que mai és abundant. Arbredes, riberes del riu, granges i masies, vores del bosc, camps de conreu. Pot ser activa durant tot el dia, raó per la que és relativament fàcil d'observar en el camp, cosa que fa que sigui tirotejada amb freqüència pels caçadors. Devora gran quantitat de petits rosegadors, encara que no desdenya aus i les seves niuades.

FAGINA (*Martes foina*): Escassa. Les úniques referències de què disposem són captures en àrees agrestes del terme, fetes per caçadors que utilitzen paranys amb ceps. D'aquesta manera han estat estudiats diversos exemplars caçats en dates recents i procedents de les nostres muntanyes.

FOTO: Martí Boada. Arxiu Escola de la Natura «Can Pons».

Fig. 6 Teixó o Toixó (*Meles meles*).

TEIXÓ O TOIXÓ (*Meles meles*): Frequenta tàlveg i vores del bosc en terrenys agrestes. Les seves típiques latrines no es troben a la plana fluvial degut, segurament, a la capa freàtica molt superficial i a la consistència dels sòls arenosos, que impedeixen cavar caus profunds. Alguns exemplars són atropellats per automòbils en pistes forestals i carreteres locals. Atès el seu règim omnívor, visita els sembrats de blat de moro, pèsols, patates, etc., causant alguns danys. És molt perseguit pels caçadors, que el capturen amb ceps i llaços.

• Fam. Viverridae

GENETA (*Genetta genetta*): Més anomenada Gine-

ta o Gat mesquer, és un carnívor comú. Boscos, camps de conreu amb tanques de bardissa, voltants de granges i masies, etc. De vegades alguns individus s'avicien a colomar i bivaquegen en granges i masies. Dipositen els seus excrements llargs i fins, apilonant-ne un bon nombre sobre grans pedres a la muntanya i alguna vegada sobre teulades de cases abandonades. Segons mostra la inspecció dels seus excrements, devora més quantitat de micromamífers i ocells que la guilla i, de la mateixa manera que aquesta, consumeix molts fruits, especialment figues i roldó. És molt perseguida pels caçadors que la capturen amb paranys de viu i amb ceps.

FOTO: Martí Boada. Escola de la Natura «Can Pons».

Fig. 7 Porc senglar creuat amb domèstic.

Ordre Artiodactyla

• Fam. Suidae

PORC SENGLAR

(*Sus scrofa*): Principalment en àrees agrestes i boscoses. No sabem amb certesa si cria en el terme, cosa probable atès que les captures de rations una mica crescuts no són rares. Sembla estar en expansió. Ocasionalment individus isolats apareixen en qualsevol lloc. Omnívor, consumeix principalment matèria vegetal. És molt perseguit pels caçadors, que l'esperen a l'aguait. Ataca els sembrats causant pèrdues en els camps de blat de moro i altres conreus.

BIBLIOGRAFIA

BLAS-ARITIO, L.B. 1971. *Guía de campo de los mamíferos españoles*. Madrid: Servicio de Pesca continental, Caza y Parques Nacionales.

BRINK, F.H. van den; BARRUEL, P. 1971. *Guía de campo de los mamíferos salvajes de Europa Occidental*. Barcelona: Omega.

CAROL, A.; SAMARRA, F.J.; BALCELLS, E. 1983. *Revisión faunística de los murciélagos del Pirineo Oriental y Catalunya*. Jaca: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. (Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos, 112).

CORBET, G.; OVENDEN, D. 1982. *Manual de los mamíferos de España y de Europa*. Barcelona: Omega.

GÁLLEGO, L.; LÓPEZ, S. 1982. *Mamíferos insectívoros*. Dos Hermanas: L. Gállego-Castejón. (Vertebrados ibéricos, 5).

GÁLLEGO, L.; ALEMANY, A. 1985. *Roedores lagomorfos*. Palma de Mallorca: L. Gállego-Castejón: A. Alemany Ferrá. (Vertebrados ibéricos, 6).

GOSÁLBEZ, J. *Insectívors i rosegadors de Catalunya. Metodologia d'estudi i catàleg faunístic*. Barcelona: Ketres. (En premsa).